

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
НАЦИОНАЛЕН АРХЕОЛОГИЧЕСКИ
ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ

НУМИЗМАТИКА, СФРАГИСТИКА И ЕПИГРАФИКА

21

1892 - 1921 - 1948

СОФИЯ
2025

1892 - 1921 - 1948

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
НАЦИОНАЛЕН АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
NATIONAL ARCHAEOLOGICAL INSTITUTE WITH MUSEUM

НУМИЗМАТИКА, СФРАГИСТИКА И ЕПИГРАФИКА

Главен редактор: Сергей Торбатов (България)

Секретар: Калина Йорданова (България)

Редакционна колегия: проф. д-р Дилиана Ботева-Боянова (България),
доц. д-р Юлия Цветкова (България), проф. д-р Жения Жекова (България),
доц. д-р Методи Манов – НАИМ– БАН (България), доц. д-р Красимир Кръстев
(България), гл. ас. д-р Игор Лазаренко (България), гл. ас. д-р Светослав Йорданов
(България), гл. ас. д-р Стоян Михайлов (България), д-р Пантелис Харалампакис
(България), гл. ас. д-р Георги Сенгалевиц (България)

Редакционен съвет: Вернер Зайбт (Австрия), Жан-Клод Шейне (Франция), Мирена
Славова (България), Димитър Драганов (България), Елена Столярик (САЩ),
Христос Ставракос (Гърция), Владимир Пенчев (България), Емануел Петак
(Румъния), Елена Степанова (Русия), Катерина Венедикова (България)

Представените за публикуване ръкописи се оценяват от рецензенти (peer review).

Авторите носят пълна отговорност за съдържанието на статиите, както и за
неточностите и грешките в тях

Коректура на български език: Лилия Божилова

Езикова редакция на английски език: Методи Манов

Предпечат: Росица Кънева

NUMISMATICS, SIGILLOGRAPHY AND EPIGRAPHY

Editor-in-Chief: Sergey Torbatov (Bulgaria)

Secretary: Kalina Yordanova (Bulgaria)

Editorial Board: Dilyana Boteva-Boyanova (Bulgaria), Julia Tzvetkova (Bulgaria), Zhenya
Zheкова (Bulgaria), Igor Lazarenko (Bulgaria), Krasimir Krastev (Bulgaria), Metodi
Manov (Bulgaria), Svetoslav Yordanov (Bulgaria), Stoyan Mihaylov (Bulgaria), Pantelis
Charalampakis (Bulgaria), Georgi Sengalevich (Bulgaria)

Editorial Advisory Board: Werner Seibt (Austria); Jean-Claude Cheynet (France), Mirena
Slavova (Bulgaria), Dimitar Draganov (Bulgaria), Elena Stolyarik (USA), Christos
Stavrakos (Greece), Vladimir Penchev (Bulgaria), Emanuel Petac (Romania), Elena
Stepanova (Russia), Katerina Venedikova (Bulgaria)

The manuscripts presented for publication are evaluated by peer review.

The content of each article is the sole responsibility of the authors involved, as well as any
inaccuracies and mistakes

Bulgarian language proofreader: Lilia Bozhilova

English language proofreader: Metodi Manov

Layout: Rositsa Kaneva

© НАИМ – БАН, издател

Адрес на редакцията: Национален археологически институт с музей
ул. „Съборна“ № 2, София 1000; главен редактор: numsf_r_epig@abv.bg

Contact/Address: National Archaeological Institute with Museum
2 Saborna Str., BG – 1000 Sofia; Editor-in-Chief: numsf_r_epig@abv.bg

Печатница: BULGED

ISSN 1312-5532 (print)

ISSN 2603-3275 (online)

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
NATIONAL INSTITUTE
OF ARCHAEOLOGY WITH MUSEUM

NUMISMATICS,
SIGILLOGRAPHY
and
EPIGRAPHY

21

1892 - 1921 - 1948

SOFIA
2025

НУМИЗМАТИКА, СФРАГИСТИКА И ЕПИГРАФИКА е онлайн и печатно ежегодно издание от Националния археологически институт с музей – Българска академия на науките (НАИМ) със свободен онлайн достъп. **Всяка статия бива преглеждана през двама анонимни рецензенти.** Всеки от томовете е посветен на научни статии и приноси за монети, монетни съкровища, печати, монетовидни и епиграфски артефакти от различни музейни фондове, от обществени и частни колекции в България и чужбина, както и от археологически разкопки. На страниците на списанието могат да се намерят и тематични, аналитични и дискусийни трудове в областта на нумизматиката, сфрагистиката и епиграфиката от различни исторически периоди, както и мястото им в областта на археологията и писмените извори. Високият редакционен контрол при подбора и подготовката на публикациите е гарантиран от нашата редакционна процедура – статиите се рецензират от специалисти, добре запознати с обсъжданите теми.

УКАЗАНИЯ КЪМ АВТОРИТЕ

Ръкописи:

Приемат се материали, които не са публикувани (или дадени за печат) в друго издание. Като ежегодно списание срокът за премане на статии за предстоящ брой е до 31 май. Публикациите трябва да съдържат: **заглавие, автор/и, афилиация (на български и на английски), ключови думи (на английски), текст, списък с цитираната литература, илюстрации, опис на илюстрациите (на български или на английски), резюме (на български или на английски).** Стремехът ни е да поддържахме двуезичен стандарт – приемат се статии на български и на английски език, като всеки от публикуваните материали трябва да бъде придружен от резюме на езика алтернативен на основния език на статията. Например, ако основният текст е на български език – абстрактът, резюмето и ключовите думи и трябвало да са на английски език.

Илюстрации:

1. Чертежите и рисунките ще са в текстово тяло и трябва да бъдат съобразени с наборно поле (120×200 мм).

2. Снимки: Изискват се високо качествени цветни изображения. Посочват се номера на образа и ориентацията му, ако има нужда. Образите трябва да бъдат с реална (оптическа) резолюция не по-малка от 300 точки на инч (300 dpi). Приемат се само следните файлови формати за образите: .jpg, .tif, .eps, .psd.

NUMISMATICS, SIGILLIOGRAHY AND EPIGRAPHY is open - access online and print journal rigorously published by NAIM – BAS annually. Each article is double blind peer-reviewed. Each of the volumes is dedicated to scientific articles and contributions about coins, coin hoards, seals, coin-like and epigraphic artifacts from the depots of public and private collections in Bulgaria and abroad, as well as from archaeological excavations. The journal pages are available also for thematic, debatable and discussion works in the field of Numismatics, Sphragistics and Epigraphy from different historic periods, and their place in the field of archaeology and written sources. High-standard editorial control in the selection and preparation of publications is guaranteed by our editorial procedure – papers are peer-reviewed by specialists, well-acquainted with the discussed topics. Our goal is to maintain a bilingual standard – papers in Bulgarian and in English are accepted and each of the published materials should be accompanied by a summary in the language alternative to the main language of the article.

NOTES FOR CONTRIBUTORS

Manuscripts:

We accept works that have not been published or given to print to another edition.

As an annual journal our submission schedule is 31st May.

Each of the published articles should be including: **an title, author(s), affiliation (in Bulgarian and English), keywords (in English), text, list of cited literature, illustrations, list of illustrations (in Bulgarian or English), abstract (in Bulgarian or English).** All papers go through a blind peer-review process.

Style:

Please, follow these notes: (i) Use British-English spelling. For the spelling of ancient places, ancient authors, gods, heroes, etc., follow The Oxford Classical Dictionary (2nd or 3rd edition).

Illustrations:

1. All the plans and drawings are inserted into the text and should fit the margins of 120×200 mm.

2. Photographs: High-quality color images are required. Indicate the image number and orientation, if necessary. Images must have a real (optical) resolution of at least 300 dots per inch (300 dpi). Only the following file formats are accepted for images: .jpg, .tif, .eps, .psd

СЪДЪРЖАНИЕ

CONTENTS

НУМИЗМАТИКА

NUMISMATICS

<i>Методи МАНОВ</i>	1
Нови тетрадрахми на Аполония Понтика с имена на непознати магистрати	
<i>Metodi MANOV</i>	
New Tetradrachms of Apollonia Pontica with Names of Unknown Magistrates	
<i>Върбин ВЪРБАНОВ</i>	15
Имитации на сребърни монети на Филип III Аридей от фонда на НАИМ – БАН	
<i>Varbin VARBANOV</i>	
Imitations of Silver Coins of Philip III Arrhidaeus from the NAIM – BAS Fund	
<i>Gabriel Mircea TALMAȚCHI</i>	31
The Fate of the Archaeological Artifacts from Underwater Research in Romania in the Third Quarter of the 20 th Century: A Possible Coin Hoard from Callatis and its Historical Significance	
<i>Габриел Мирча ТАЛМАЦКИ</i>	
Съдбата на археологическите артефакти от подводни археологически проучвания в Румъния през третата четвърт на XX век: едно възможно монетно съкровище от Калатис и неговото историческо значение	
<i>Kalin CHAKAROV</i>	49
A Recently Archaeologically Excavated 3 rd Century <i>Denarii</i> Coin Hoard from Pavlikeni, North Bulgaria (Ancient Lower Moesia)	
<i>Калин ЧАКЪРОВ</i>	
Новооткрита находка от денарии от III век от археологически разкопки в гр. Павликени, Северна България (Антична Долна Мизия)	
<i>Светлана ГАНЧЕВА</i>	73
Липсващата част от една монетна находка, открита в Силистра	
<i>Svetlana GANCHEVA</i>	
The Missing Part of A Coin Hoard Discovered in Silistra	
<i>Николай ДИМИТРОВ</i>	87
Римски и късноантични монети от крепост Боженишки Урвич	
<i>Nikolay DIMITROV</i>	
Roman and Late Antique Coins from the Bozhenishki Urvich Fortress	

<i>Владимир ОБЧАРОВ</i>	123
Неописан монограм, гравирен върху медни монети на Цар Йоан Срацимир (1352/55–1396) от вариант на тип VII По К. Дочев, 2009	
<i>Vladimir OVCHAROV</i>	
An Undescribed Monogram Engraved on Copper Coins of Tsar John Sratsimir (1352/55 – 1396) of a Variant of Type VII after K. Dochev, 2009	
<i>Тенчо ПОПОВ</i>	129
Византийски нискотегловни сребърни монети от 70-те и 80-те години на XIV в. във Византия	
<i>Tencho POPOV</i>	
Byzantine Low-Weight Silver Coins from the 70s and 80s of the 14 th Century	
<i>Владимир ПЕНЧЕВ</i>	143
Средновековни монети на унгарски крале от фонда на Националния исторически музей – София	
<i>Vladimir PENCHEV</i>	
Medieval Coins of Hungarian Kings from the Fund of the National History Museum – Sofia	
<i>Владимир ПЕНЧЕВ</i>	155
Колективна находка с билонови полски и пруски монети с номинална стойност от 18 гроша от петдесетте години на XVIII век, намерена в Хасково	
<i>Vladimir PENCHEV</i>	
Coin Hoard of Billon Polish and Prussian Coins with a Nominal Value of 18 Groschen, from The Fifties of the 18 th Century, Found in Haskovo	
<i>Христо КУЗОВ, Невян МИТЕВ</i>	163
Османски монети, открити при археологически теренни проучвания в тр. Девня	
<i>Christo KOUZOV, Nevyan MITEV</i>	
Ottoman Coins Discovered During Archaeological Field Research in the Town of Devnya	
<i>Николай МАРКОВ</i>	173
За монетното название „бодка“	
<i>Nikolay MARKOV</i>	
About the Coin Name “Bodka”	

СФРАГИСТИКА SIGILLIOGRAPHY

Sergey TORBATOV 187

Lead Trade Sealings from *Anchialus*

Сергей ТОРБАТОВ

Оловни търговски пломби от Анхиало

Kalin CHAKAROV 213

Roman and Late Roman Lead Tesseræ from *Nicopolis ad Istrum*

Калин ЧАКЪРОВ

Римски и късноримски оловни тесери от Никополис Ад Иструм

Oleg ALEXANDROV, Simeon STANCHEV 243

Lead Commercial Sealing from *Kovachevsko Kale*

Олег АЛЕКСАНДРОВ, Симеон СТАНЧЕВ

Оловна търговска пломба от „Ковачевско Кале“

Vladimir PENCHEV 251

Два византийски моливдовула и една номизма хистаменон,
произхождащи от околностите на Велики Преслав

Vladimir PENCHEV

Two Byzantine *Molybdobullae* and One *Nomisma Histamenon*, Originating from
the Vicinity of Veliki Preslav

Zhenya ZHEKOVA, Andrey ALADZHOV, Stanimir STOICHEV 261

Печат на Петър, велик куратор на архонта на България от околностите на
Плиска

Zhenya ZHEKOVA, Andrey ALADZHOV, Stanimir STOICHEV

Lead Seal of Peter, Megas Kourator of the Archon of Bulgaria from the Vicinities
of Pliska

ЕПИГРАФИКА EPIGRAPHY

Asya ENGOVATOVA, Alexander AVDEEV 283

Гробът на Иван Андреевич Бутурлин в Троице-Сергиевата лавра: към въпроса
за датата на екзекуцията и посмърната съдба на изпадналия в немилост

Asya ENGOVATOVA, Alexander AVDEEV

Burial of Ivan Andreevich Buturlin in the Trinity-Sergius Lavra: Towards the
Question of the Date of Execution and the Posthumous Fate of the Disgraced Man

РАЗНИ

VARIA

Милияна КАЙМАКАМОВА 297

Нов приносен труд за историята на средновековна София (IV – XIV век):

Дочка Владимирова- Аладжова. Сердика през VI – VII век. Парично
обращение, тежести, печати. – разкопки и проучвания, 47. София, 2022 г.
ISSN 2683-0833 (online); ISSN 0205-0722 (print); ISBN 978-619-254-011-1
(print); ISBN 978-619-254-012-8 (online), София 2022

ЗА МОНЕТНОТО НАЗВАНИЕ „БОДКА“

Николай МАРКОВ

България

ABSTRACT

The article examines the issue of two of the so-called „folk names of our old coins“ – „bodka“ and „babka.“ It has been proven that these names are not medieval in origin and that coins called „bodki“ or „babki“ never circulated in the medieval Bulgarian state. It has been established that both names are relatively late derivations in the Bulgarian language (after the end of the 16th century), and the routes by which they were borrowed into it were from the western parts of the Balkan Peninsula (for „babka“) and from Transylvania (for „botka/bodka“).

Keywords: coins, „bodka“, „babka“, Middle Ages, Hungary, Bulgarians

С проучването на народните названия на старите монети, циркулирали по българските земи, са се занимавали не един и двама наши изследователи, както професионални историци, нумизмати, етнографи и лексиколози, така и любители на миналото ни. Интересът им е бил оправдан предимно от практически нужди. Материята е съществена дял от историческите проучвания и допуснатите от изследователя грешки в нея биха могли да имат нежелани последици – например в разработките по история на икономиката, ако в документален запис от съответната епоха е употребено народното название на една монетна единица, а тя е неправилно идентифицирана като друга. Ако някои от тези народни названия, напр. „аслан гуруш“ (=лъвовендаалер), „диреклия“ (=испанската 8-реалова монета) и др. подобни, са лесно обясними, то за други, напр. „унгурче“, „бан“ и др. и до днес няма добри обяснения. Особено място между народните названия на старите ни монети заема названието „бодка“, което заживяло самостоятелен живот дори и в съвремието ни, навлизайки в езика ни чрез някои новоизковани изрази. За пример ще дам единствено станалия популярен чрез проявата на зевзеклък на колегите ни от „Дома на хумора и сатирата“ в Габрово през последните петдесетина години израз „бодка по бодка – пафа“, послужил за създаването на една „монета“, позната в два варианта (**обр. 1**), на някои „митове“,

Обр. 1. Габровските сувенирни „бодки“ са добре познати у нас.

Те са изработени през 80-те години на XX в. по проект на художника-карикатурист Борис Димовски и са емитирани в Монетния ни двор в София.

Fig. 1. Gabrovo souvenir “bodkas” (coins with barbed ends) are well known in our country. They were made in the 1980s according to a design by the artist-caricaturist Boris Dimovski and were issued at the Bulgarian Mint in Sofia.

между които най-любопитен е онзи за местен шивач, който при работата си имал норматив от определен брой бодове, остойността на една пара и, разбира се, съживяване на позабравеното нарицателно „бодкаджия“¹, като самоподигравка на пестеливостта на габровеца, стигаща изглежда до скъперничество².

Няколкото опита, направени в по-ново време за изясняване на названието и на вида на тази „българска“ монета, принадлежат по-скоро към хумористичния жанр. Убедете се сами! Първият, който се заел с темата, бил търновският книжар и книгоиздател Тодор Джамджиев. В статията си „Най-малката стара българска монета – бодка“, публикувана в редактираното от него списание „Труд“, той записал: „[Монетата] е намерена от мен на Хисаря, недалеч зад църквата Св. Петка ... [това е] едно металическо парче, което преди да бъде очистено, имаше твърде неправилна форма ... След изчистването [му] явно залича, че то е монета, но не мажах да си обясня формата му, ма-

¹ Определението е изглежда документирано за пръв път от Йордан П. Георгиев в неговата статия-пътепис „Екскурзия в Габрово“ от 1904 г. (Георгиев 1904, 743: „Габровчени са въобще трезви, трудолюбиви и спестовни граждани, поради което съседите им от другите градове ги наричат „бодкаджии“).

² Сравни с обясненията за фамилните имена Боткаджийски и Бодков у Илчев 1969, 80.

кар не кръгла, както другите монети, но съвсем правилно симетрична. Тази именно симетричност, сетне ме доведе до мисълта, че това е най-малката стара българска монета – бодка. Бодката е $\frac{1}{4}$ от цяла медна монета, разрязана на 4 части. По всяка вероятност това разрезване на монетата е било предизвикано от нуждата за пари от по-малка стойност и нашият стар монетен двор, за да удовлетвори нуждата на народа, разрязвал е медната монета от най-малка стойност на 4 части, от което са е получавало 4 бодки. Терминът бодка е получен без всяко съмнение от бодливите три върхове, като (sic. които) са се получавали при разрезването на монетата, които върхове, за да не бодат и дерат кесиите и джебовете на старите българи, са били изрязвани. И действително, ако възстановим изрязаните върхове, ще видим, че бодката е четвърт от една малка монета“ (Джамджиев 1890, 798) и т.н., все в този дух. Тридесетина години по-късно, при това съвсем основателно, мнението на Джамджиев било атакувано от професионалния ни нумизмат Никола Мушмов. „Това мнение е неприемливо – записал той в труда си „Монетите и печатите на българските царе“ – защото до днес не са намерени такива рязаници от монети, а пък представената от него (т.е. от Т. Джамджиев, б.м.) на стр. 795 не е част, а цяла монета, върху която при печатането, печатът се плъзнал и засегнал само единия край, та изображението излязло непълно. Бодката не е известна навсякъде из България, в Македония тя никак не е позната. Навярно тя е църковна пара“ (Мушмов 1924, 52). Минал цял век, а „пробив“ по изясняването на проблема за бодката не бил направен. През 1980 г. Стоян Авдев се върнал към мнението на Т. Джамджиев, записвайки убедено в своя статия: „[Процесът] на нарязване на едрите монети особено се засилва през петото и шестото десетилетие на XIII век. Тогава почти всички медни монети, намиращи се в обращение, са вече с неправилна форма и с остри върхове. Такава е и публикуваната от Джамджиев медна монета, за която той справедливо отбелязва, че е рязана.

Отсъствието на писмени сведения за монети „бодки“ от XIII в. може да обясним с възникването на името като народно в един по-ограничен район на България. След няколко столетия то отново излиза на дневен ред във връзка с все по-голямото участие на българите в търговията на Балканите, като от първоначалното понятие за монета „бодка“ е останал само споменът за нейната малка стойност“. (Авдев 1980, 3). Въпреки че бих могъл да спра дотук поради обстоятелството, че съм изложил вече основните мнения на работилите по проблема автори³, не мога да се въздържа и да не запиша „енциклопедично“ определение на названието „бодка“, което ни поднася в няколко

³ Изолирано и дори изоставено, останало мнението на Т. Герасимов, изразено от него още през 1963 г. (Герасимов 1963, 329–330); на него ще обърна внимание по-нататък в работата си.

свои книги Христо Харитонов, най-малкото защото то ясно показва изградения новобългарски мит около тази монета: „Бодка – най-малката мярка в монетната бройна система. Сметководта единица от XIII в. Народно локално название на монетата, получено след допълнително оръзване с цел да бъде приравнена към определен стандарт. Названието идва от получените при оръзването на монетата остри бодящи върхове. Среща се с османското наименование *’хаббе’*“ (Харитонов 1994, 18). Като оставям на читателя сам да си отговори на въпроса откъде накъде названието на монетата ще е средновековно, предполагаемо към XIII в. (нима Стоян Авдев или Тодор Джамджиев ни предлагат някакви писмени извори от тази епоха, в които то е документирано?), ще премина към някои по-модерни работи, чиито автори, съживили подхвърлената от Н. Мушмов идея за това, че „бодка“ било названието навярно на църковните пари. Ето какво се чете например в статията на Николай Неновски и Пенчо Денчев „Пари без държава“: „През втората половина на XVIII в. се появяват църковни монети на храма „Света Петка“ в Габрово. Те са медни, основно с квадратна форма, с тегло между 0,10 и 1,24 грама, на лицето на някои от тях е изобразен кръст, на други – соларни символи или различни орнаменти. Габровските монети са известни с наименованието си „бодка“ (Неновски, Денчев 2014, 355).

В работата си по изясняването на проблемите около названието на тази монета твърде забавно обяснение записали и лексиколозите, създатели на Българския етимологичен речник през 60-те години на миналия век. Ето какво се чете за произхода на названието бодка, определена все пак правилно като „древна пара“: „начално значение: съдържание, колкото може да се захване на един бод“ (БЕР 1962, 23).

Толкова могли, толкова и направили съвременните ни български изследователи. Защо обаче никой от тях не обърна внимание на критиките, на които били подложени „хипотезите им“ от някои чужди автори⁴, които отдавна били работили по изясняване на проблема за „бодката“⁵... просто защото названието на тази монета, макар и да звучи на „български“ в ушите ни, не е българско. В

⁴ Виж: например Kiss 1964, 465 (по повод на записа: „бабка¹ ’вид стара дребна монета’. – Вероятно от обичая бабите да подаряват стари дребни монети за уроки“). Авторите на българския етимологичен речник или не знаели за тази работа на Лайош Киш, или просто пренебрегнали леснодостъпната им бележка (все пак критичните бележки са на френски, а не на унгарски), защото в издадения 9 години по-късно БЕР 1971, 62 при рубриката Бабка¹ те не променили нито йота от смехотворното си обяснение.

⁵ Виж: например изключително грижливо написаната работа на Бела Шулан „Бапка, батка“ от 1944 г. (Sulán 1944, 23–33). Петнадесет години по-късно тази работа била малко преработена и издадена на немски като дял от по-обширната работа на Б. Шулан (Sulán 1959, 154–172); за монетата (I. Das slawische *babka* ‘anícula’ im Ungarischen.) от s. 154 до s.160.

действителност става дума за чешкото или по-скоро за словашкото название „бабка“ на емитираните най-дребни чешки или унгарски монети от края на XV в. насетне⁶. Това название с вариантите си „бапка“ и „батка“, резултати на някои фонетични промени, се среща в изворите от XVI до XIX в. в цяла Централна, Югоизточна и Източна Европа⁷, а дори и в османска среда от началото на XVII в. насетне, под формата „batka“ (Elibol 2024, 144–146). Най-вероятно това били емитираните все още в ограничено количество в последните години на управлението на унгарския крал Матяш (1458 – 1490 г.) и в значително по-многобройни емисии на последвалите го крале Уласло II (1490 – 1516 г.) и Лайош II (1516 – 1526 г.) най-малки сребърни монети в Унгария – оболи⁸, върху чиито лицеви страни била представена покровителката на държавата – Богородица с Младенеца. Тези монети с ниско сребърно съдържание, с тегла рядко надхвърлящи 0,3 г, били разпространени из цялата страна, т.е. в Голяма Унгария, която освен съвременна Унгария обхващала забележително голяма територия – земи в днешна Западна Украйна, цяла Трансилвания, цяла Словакия с част от Бохемия, значителен дял от далматинското крайбрежие и голяма част от Хърватия, както и цяла Войводина, т.е. Отвъддунавска Сърбия. На тази територия живеело многобройно славяноговорящо население, което изглежда заради изобразената върху тези унгарски монети Богородица им дало прозвището „бабки“⁹. Като че ли именно това название било

⁶ Около началото на това очевидно народно название на определен тип централно-европейски монети има все още някои неясноти. За някои от съвременните изследователи с названието „бабка/бапка/батка“ унгарското население наричало един тип чешки монети (виж напр. у Rászlai 1986, 510). Други обаче приемат, че това били унгарски монети, емитирани по времето на крал Лайош II, които получили специфичното си название от обитавалите държавата славяни (виж: например у Kertész 1924, 59); според други мнения, това била „пътуваща“ дума (mot voyageur), позната на всички езици в Централна и Източна Европа (Kiss 1964, 465).

⁷ Произнасянето на унгарски на названието „batka“ е с тесни гласни „а“, които за българското ухо се доближават до изговора на „о“. Това обяснява вероятно едно предполагаемо първично възприемане на унгарското название „batka“ в българоезична среда като „ботка“. Що се отнася до османските записи от епохата, ще напомня, че те били извършвани на арабица, при което фонетичните стойности на гласните в думата не били отразявани.

⁸ Че именно оболът бил наричан „батка/бабка“ намираме добро потвърждение в учебника по латински език на Ян Амос Коменски „Схоластичното обучение, Част II“, издаден през 1652 г. в Шарошпатак. (Comenius 1652, 172v, № 9, където латинският текст е даден в превод на унгарски. – „Obolus, minimus nummus: datur tamen etiam semius 2, & di-tri-us' 3, 4: h.e. semi-di-tri-aris 5 nummulus. [Batka 1 Fél Batka 2 Egy pénz 3 Fél garas 4 Fél keltő, három Batkai 5.]“.

⁹ Приемам на драго сърце тази теза („Бабка, дребни пари, народно име в подножието на Карпатите, а именно сред унгарските славяни“), развита още през 60-те години на XIX в. от полските лексиколози, защото, поне за мен, тя звучи най-убедително (Виж: например в Encyklopedyja 1866, 643; това обяснение е прието и от Ян Карловиц, съставител на Речника на полските диалекти. – Karłowicz 1900, 30). Прозвището „бабка“, дадено на Богородица с Младенеца, не било нито обидно, нито пренебрежително. От някои старославянски текстове се разбира, че едно от значенията на лексемата „баба“, умал.

масово употребявано в славяноезична среда, докато унгароезичното население все по-често започнало да употребява изопаченото название „батка“. Възщност именно с тази си форма то било толкова разпространено в страната, че дори чужденците го споменавали в трудовете си с описание на Унгария (палатината)¹⁰ и Будинския пашалък. „*Те* (т.е. унгарците, б.м.) *имат и батката си, най-дребната им монета* – записал през 1637 г. френският благородник Пиер д'Авит в компилативния си труд „Общо описание на Европа“, и продължил – *от които две правят един пенз, така че батката струва две дъоние и половина от нашите монети; а талерът струва двеста батки или сто пенз*“. (Avitt 1637, p. 848)¹¹.

По всичко изглежда, че през XVIII в., когато емитирането на унгарските оболи от нископробно сребро, носители на названието „батка“, било преустановено, за да бъдат те постепенно заменени от медните австрийски кройцери, названието им по естествен път било прехвърлено, но вече като нарицателно, върху най-малките циркулиращи както в Австрия¹², а така също и в Османската империя номинали¹³. За това състояние на нещата свидетелства таблицата на монетите (Таблица монедна), представена от Неофит

„бабка“, било кърмачка (напр. в глаголическото Асеманиево евангелие от края на X – началото на XI в. – виж: кирилизирания текст у Kurz 1955, 298, 3–4). В началото на XVII в. в Закарпатие то така била наричана и св. княгиня Олга, Елена в светото кръщение, жена на великия княз Владимир (Словник 1994, 5, бабка¹). Едно много забавно обяснение за произхода на названието на монетата (от името на някакъв мораво-славянски цар Бабак, с когото плашели непослушните деца) може да се прочете в труд на библиотекаря на императорската библиотека във Виена Йохан А. Ханке фон Ханкеншайн (Hankenstein 1804, 51).

¹⁰ С декрет на император Фердинанд I, издаден в Пожон (дн. Братислава) от 1548 г., курсът на бабката в Палатината бил определен така: 3 бабки = 1 кройцер („*Nunti vero Boemici, qui Babkones vocantur; terni pro uno crucifero, quemadmodum in Boemia, ita etiam in Hungariae ubique accipiantur*“). „*Бохемските монети, наречени бабкони, са три за един кройцер; приемат се навсякъде в Бохемия, както и в Унгария*“). (Werböcz 1844, 409). За развитието на тази монета в Османска Унгария виж: у Винавер 1970, 77–78.

¹¹ Тук е мястото да оправя и още едно недоразумение в нумизматичната ни литература – предположението на Васил Хараланов, че разпространеното у нас друго название на черковни монети – пенез, било ни повече, ни по-малко, а „*видоизменено название на английската средновековна сребърна и нова медна монета перне (penny)* ...“ (Хараланов 1977, 29–30). Възможно е в новобългарския език думата да е била приета също чрез унгарски, в който през XVI и XVII в. с нея се обозначава дребна сребърна монета (денар ?); названието ни е познато и от многобройни административни османски записи от същото време (Виж: по-подробно у Elibol 2024, 132–137, както и у Fekete 1948, 718). В самия унгарски език обаче, названието pénz е славянска заемка от началото на XIII в. (TESz 1976, 156–157; виж: формите пѣназь/пѣнезь/пинезъ и в речниците на старославянския език); за Беньо Цонев в унгарския език заемката е дори от старобългарски (Цонев 1934, 169; Виж: по-подробно и в БЕР 1999, 151–152).

¹² Виж: например „бабката“ в дъното на таблицата с монетните съотношения в Унгария у Bötticher 1789, XXIII Tabelle.

¹³ В Централна Европа названието „babka“ продължило да се ползва дори и през XIX в. (Виж: например таблицата на унгарските монетни типове в труда на Кристоф Едлен фон Кеслер „Австрийски предприемачески лексикон“ от 1816 г., от която се разбира, че курсът на бабката като най-малка монета по това време бил 1 талер = 1440 бабки, а съотношението ѝ към рейнския пфениг било 3:1 (Kessler 1816, 38).

Бозвели в неговото „Аритметическое руководство за наставление на българските юноши“, издадено в Крагуевац през 1835 г.:

„Една кесия има 500 гроша.

Един грош – 40 пари.

Една пара – 3 ботки или аспри“. ([Бозвели] 1835, 26)

Точно същото твърдение е повторено само двадесетина години по-късно от Найдено Геров („парата се дели на три бодки; аспра, дука-то; една трета от парата (дребна турска монета)“ (Геров 1856, 232). Освен точното място на тази най-малка монета в монетната система от първата половина на XIX в. у нас, двата примера имат и достойнството, че предават и двете форми, под които названието на тази монета била позната на населението от някои райони на страната ни – „ботка“ (от унг. *batka*) < „бодка“¹⁴. Изглежда, че второто название се развило към XIX в. и във връзка с названието на една специфична маркировка върху дълговите рабоши, поне в Северозападна България (по сведения от с. Прогорелец, дн. Якимово, Ломско). Ето какво записал за тази точковидна маркировка, нанасяна действително чрез набождане с някакво острие върху дървената основа на рабоша, забележителният ни етнограф Димитър Маринов в своя труд от края на XIX в. – „Жива старина“: „... ♦ Бодка означава $\frac{1}{4}$ от гроша или 10 пари ...“ (Маринов 1894, 470)¹⁵.

Преди 60 години на XX в., един от първите ни професионално подготвени нумизмати Тодор Герасимов, въз основа на трудовете на някои румънски (Moisil 1945, 57–58) и хърватски (Решетар 1924, 423–429) автори, изразил мнението, че с названието „бабка“ у нас през XVI–XVII в. били назовавани полските тройни грошове с образа на крал Сигизмунд III Ваза (1587 – 1632 г.), а впоследствие, предполагаемо към XVIII в., първоначалното значение на названието било загубено и то започнало да се ползва единствено за обозначаване на „старѝ дребни пари“ (Герасимов 1963, 329). Това мнение като че ли намира потвърждение в израз от XVII в. – заглавието на решението на Дубровнишкия сенат от 19 ноември 1675 г. за емитиране на собствени монети от три гроша (с изображението на св. Влас, б.м.) – „но подобни на полските бабки“ („sed similibus Babkae Poloniae“ (Rešetar 1891–92, 347). Това обаче били сравнително едри монети, с нормативно тегло към 2,5 г. За това, че тази монета не била в „дъното“ на монетните таблици, намираме добро потвърждение в списъка на курсиращите чужди монети в Османската империя, включен

¹⁴ Двете форми („ботка/бодка“) са били запазени почти до съвремението ни (Виж: например у Бобчев 1932, 84: „От по-старите времена са останали названията: аспри, ботки, бодки, които са били една третя трета ? от парата“).

¹⁵ Сравни с названието, употребено от Милан Миличевич за определяне на единицата в работната система, ползвана в Западните Балкани (районите на Поцерица, Крайна и Голубац): „Тачка или уבודитина . , која значи 1“. (Милићевич 1873, 177).

в посмъртно издадения през 1709 г. в Париж гръцко-италиански речник на френския апостолически мисионер капуцина Алекси дьо Сомвоар, пребивавал в империята близо 40 години. Поради обстоятелството, че списъкът на монетите от този речник, съставен на границата между XVII и XVIII столетие е твърде любопитен, тук ще си разреша да го предам изцяло:

„Монетите, които имат курс в Турция:

τὸ βενέτικο φλουρί (= τὸ ἰζεγκίνι), [венециански флорин], цехин, който струва две екюта и половина,

τὸ οὐγγρικο φλουρί, унгарски флорин, струващ две екюта и четвърт,

τὸ σερίφι, шериф, който струва също две екюта и четвърт,

ἡ σιβιλλιάννα, сивиλλιана, която се приема за екю и шест пафи,

τὸ ἀσλανι, лъв, който се приема за екю и две пафи,

τὸ γρόσι (= τὸ γρόσο, τὸ ριάλι), екю или пиастьор, който струва 120 аспри,

ἡ ζολόια, золта, която струва 80 аспри,

τὸ τοῦλι, тулта или половин золта, струваща 40 аспри,

τὸ ρούπι, четвърт лъв, струващ 31 аспри,

τὸ εἰκοσάρι (= κοσάρι), косафо, струващо 20 аспри,

τὸ δεκοκτάρι, декоктаро, струващо 18 аспри,

τὸ τιμίνι, тимин, струващ 10 аспри,

ἡ μπάμπка, бабка, която струва 9 аспри¹⁶,

τὸ πεντάρι, пендара, струваща 5 аспри,

ὁ парѳс, пафа, която струва 3 аспри,

τὸ δνάρι, диафо, струващо 2 аспри,

τὸ ἀσπρον, аспра, струваща 4 фола,

ἡ φόλα (= τὸ μαγκοίρι, мангѳр), фолата е най-малката монета“.
(Somavera 1709, 247)

За разпространението на тези монети на Балканите през периода разполагаме и с други сведения. Например в Арабско-персийско-турско-латинския речник на Франциск Менински, издаден във Виена през 1780 г., е записано следното: [В Турция наричали] „Бабка, триобол, стара сребърна полска монета от шест кройцера, или троен сребърен грош“ (Meninski 1780, 432)¹⁷. В самата Полша обаче по същото време с названието „бабка“ (и бан) наричали „малка медна монета на стойността на половин дъоние“ (Danet 1745, 220 – rubrique MAILLE)¹⁸.

¹⁶ Няколко десетки години преди това „бабката“ струвала 6 аспри (виж: например у Винавер 1970, 157), но към края на XVII – началото на XVIII в. тя действително се разменяла вече за 9 аспри (Винавер 1970, 354).

¹⁷ Виж: още и у Moszczeński 1779, col. 17. („Бабка ... 5) един хелер ... дъоние, обол, половин дъоние“ (или жетон, б.м.).

¹⁸ В съвременния полски нумизматичен речник се чете, че „Бабката [било] популярно название на Балканите и в Централна Европа на полските троайци от края на XVI и началото на XVII в.“ (Mikołajczyk 1994, 23) и толкова ... нито ред за това, че по същото време в самата Полша е имало такава монета.

Обр. 2. Унгарски оболи, първият от които (а) е емитиран в монетарницата на гр. Кьормьоцбания (дн. Кремница, Словакия) при управлението на крал Уласло II (1490 – 1516 г.), а вторият (б), през 1523 г. в неопределена монетарница при управлението на крал Лайош II (1516 – 1526 г.). Монетите от този тип били наречени за пръв път „бабки/бапки/батки“.

Fig. 2. Hungarian obols, the first of which (a) was issued in the mint of the town of Körmötsbanyo (now Kremnica, Slovakia) during the reign of King Vladislaus II (Ulászló II) (1490 – 1516), and the second (b) in 1523 in an unspecified mint during the reign of the King Louis II (Lajos II) (1516 – 1526). Coins of this type were called “babki/bapki/batki” for the first time.

Обр. 3. Полски „трояк“, емитиран през 1591 г. в монетарницата на гр. Рига по време на управлението на полския крал Сигизмунд III (1587 – 1632 г.). През XVII в. тези монети били имитирани и от монетарницата на Дубровник. През XVII – XVIII в. както оригиналните полски монети, така и дубровнишките имитации били наричани „бабки/бапки“ в Османската империя.

Fig. 3. Polish “troyak”, issued in 1591 at the Riga mint during the reign of the Polish king Sigismund III (1587 – 1632). In the 17th century, these coins were also imitated by the Dubrovnik mint. In the 17th – 18th centuries, both the original Polish coins and the Dubrovnik imitations were called “babki/bapki” in the Ottoman Empire.

За момента поне не е ясно откъде и защо тези по-едри сребърни монети, каквито били полските трояци, получили названието „бабка“, което, както видяхме, било ползвано за обозначаване на най-малките сребърни номинали, емитирани още от края на XV в. в Унгария.

Остава нерешен и един друг въпрос. Защо у нас се ползват и двете форми за название на една и съща най-малка монета – „бабка“ и „ботка/бодка“, при това първата възприемана като стара, извън употреба монета, а втората като все още в циркулация? Събирането на местни извори, предхождащи XIX в., в които са отразени всяка една от тези форми, ще представлява вероятно сериозен труд, неоправдаващ с резултатите си разхода на време за полагането му. Сигурен съм обаче, че няма да сгреша, ако предположа, че тази разлика в наименованията, както и разминаването във възприятията, се дължала на различните пътища на проникване на двете названия у нас. По всичко изглежда, че названието „бабка/бапка“ било прието в българска среда чрез посредничеството на далматинци или сърби, защото ако то е добре документирано в западните дялове на Балканския полуостров, то унгарската форма „ботка/бодка“ като че ли не се познава там. Вероятно възприемането на тази втора форма било продукт на пряк контакт между българското население и унгароговорящите жители на полуострова. По всяка вероятност контактната зона, където това се случило, била Южна Трансилвания, защо не и по-специално в Брашо (Брашов, Кронщад), най-големия търговски център, посещаван през епохата от българи, там, където следите от присъствието им личат и до днес¹⁹. (Бур-Марковска 1977).

Въпреки общия си произход двете словоформи „бабка“ и „бодка“ имали различна съдба в Княжество България, където емитираните след 1881 г. нови български пари (2, 5 и 10 стотинки) бързо изтласкали от циркулацията дребните чуждестранни монети.

Опитът на Иван Богоров да замени турската лексема „сараф“ и производните ѝ с „бабковещ“ и производните ѝ (напр. сарафлъкът

¹⁹ За връзките на балканските жители с Трансилвания през XVII в. виж по-подробно на с. 17 – 25. Например споменът за българската колония в Брашо (Брашов, Кронщад) и досега е запазен в названието на югозападната крепостна врата на града – Порта Шкеи (Poarta Șchei; шкеи е средновековното название, давано от власите на българите), водеща извън стената към един и до днес по-беден градски квартал. В текстовете и картите чак до края на XIX в. този квартал се среща с немското си название „Belgerei“ и с унгарското „Bolgárszeg“, както и с техни варианти, всичките, указващи за първоначалния български характер на населението му. Някои данни свидетелстват, че тази българска колония в Брашо се запазила чак докъм средата на XIX в., когато жителите ѝ окончателно се претопили в православните власи и унгарските протестанти.

трябвало да стане „бабкина преценка“) ²⁰ (Богоров 1879), се провалил и думата „бабка“ продължила да се възприема единствено като название на някаква стара дребна монета. Що се отнася до названието „бодка“, то се превърнало чрез производните си в подигравателно (пейоративно) определение, с което понякога в речта се подменяло с не съвсем ласкателното скръндца или скъперник.

Поради обстоятелството, че през XIX в. вече нямало конкретни монети, наричани „бодки“, а и поради това, че доскоро названието било давано на всички възможно най-дребни монети, то се развило и като един от много локални лексикални варианти за назоваване на църковните пари, нароили се у нас по същото време. Както добре се разбира от всичко изложено от мен дотук, „бодката“ не била нито сметководна единица от XIII в., нито народно локално название на монета, получено от острите бодящи върхове, останали след орязването ѝ. В действителност названието се развило от славянското наименование на най-малките монети, емитирани в Унгария от края на XV в. – „бабки“, което продължило съществуването си на Балканите чак до края на XIX в. за обозначаване въобще на някакви стари монети. Успоредно с този езиков процес била приета и унгаризираната форма „ботка/бодка“, която в българска среда, поради различните пътища на проникване на двете словоформи, започнала да се възприема като название на възможно най-дребните монети, за да достигне с това възприятие и до наши дни.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА/ REFERENCES:

- Авдев 1980:** Ст. Авдев. Коя е монетата „бодка“. – Нумизматика. 2. София. 1980, 2 – 4 [Avdev 1980: St. Avdev. Koja e monetata „bodka“ – Numizmatika. 2. Sofiya. 1980, 2 – 4].
- БЕР 1962:** Български етимологичен речник. Свезка I. София. 1962 [BER 1962: Bulgarski etimologichen rechnik. Svezka I. Sofiya. 1962].
- БЕР 1971:** Български етимологичен речник. Т. I. София, 1971 [BER 1971: Bulgarski etimologichen rechnik. T. I. Sofiya, 1971].
- БЕР 1999:** Български етимологичен речник. Т. V. София. 1999 [BER 1999: Bulgarski etimologichen rechnik. T. V. Sofiya. 1999].
- Бобчев 1932:** С. С. Бобчев. Нашето народно право в юридическите ни пословици. София. 1932 [Bobchev 1932: S.S. Bobchev. Nasheto narodno pravo v yuridicheskite ni poslovitsi. Sofiya. 1932].

²⁰ Виж: още по това в същия вестник в бр. 5 (с. 4, „Въпросът за монетите“), бр. 6 (с. 2, „Бабкина преценка да тръгне у вървеж от 1880 г.“). Обърни внимание и на словотворчеството на Богоров, отразено и в указаната цена на същия вестник, отпечатана под главата му от бр. 1 до 3, който гласи: „Чини: един растланъ“ (?) (цената от бр. 4 до последния бр. 6 е вече обозначена в „копейки сребърни“, първоначално – 10, а впоследствие – 20).

- Богоров 1879:** [И. Богоров]. Преценка на бабките. – В. Наковалня, бр. 4. София. 1879, 3 [Bogorov 1879: [I. Bogorov]. Pretsenka na babkite. – vestnik Nakovalnja/br. 4. Sofiya. 1879, 3].
- [Бозвели] 1835:** Неофит [Бозвели]. Аритметическое руководство за наставление на болгарските юноши. Крагуевац. 1835 [Bozveli] 1835: Neofit [Bozveli]. Aritmeticheskoe rukovodstvo za nastavlenie na bolgarskite junoshi. Kraguevats. 1835].
- Бур-Марковска 1977:** М. Бур-Марковска. Балканите и унгарският пазар през XVIII в. София. 1977 [Bur-Markovska 1977: M. Bur-Markovska. Balkanite i ungarskiyat pazar prez XVIII v. Sofiya. 1977].
- Винавер 1970:** В. Винавер. Преглед историје новца у Југословенским земљама (XVI – XVIII век). Београд. 1970 [Vinaver 1970: V. Vinaver. Pregled istorije novca u Jugoslovenskim zeml'ama (XVI-XVIII vek). Beograd. 1970].
- Георгиев 1904:** И. П. Георгиев. Екскурзия в Габрово. – Периодическо списание. LXIV. София. 1904, 733 – 755 [Georgiev 1904: I. P. Georgiev. Ekskurziya v Gabrovo. – Periodicheskoe spisanie. LXIV. Sofiya. 1904, 733 – 755].
- Герасимов 1963:** Т. Герасимов. Народни названия на монети. – Известия на етнографския институт и музей. VI. София. 1963, 319 – 332 [Gerasimov 1963: T. Gerasimov. Narodni nazvaniya na moneti. – Izvestiya na etnografskiya institut i muzej. VI. Sofiya. 1963, 319 – 332].
- Геров 1856:** Н. Геров. Болгарский словарь. – В: Материалы для сравнительного и объяснительного словаря и грамматики. Т. III (VII – IX). Санктпетербург. 1856, кол. 177-кол. 240 [Gerov 1856: N. Gerov. Bolgarskij slovar'. – V: Materiali dl'a sravnitel'nago i obyasnitel'nago slovarja i grammatiki. T. III (VII – IX). Sanktpeterburg. 1856, kol. 177-kol. 240].
- Джамджиев 1890:** Т. Джамджиев. Най-малката стара българска монета – бодка. – Труд. Литературно-научно списание. Януари – 1890 година. В. Търново. 1890, 795 – 799 [Dzhamdzhiev 1890: T. Dzhamdzhiev. Naj-malkata stara balgarska moneta – bodka. – Trud. Literaturno-nauchno spisanie. Januari – 1890 godina. V. Tarnovo. 1890, 795 – 799].
- Илчев 1969:** Ст. Илчев. Речник на личните и фамилни имена у българите. София, 1969. [Ilchev 1969: St. Ilchev. Rechnik na lichnite i familni imena u balgarite. Sofiya. 1969].
- Маринов 1894:** Д. Маринов. Жива старина. Етнографическо (фолклорно) списание. Кн. 4. Русе, 1894. [Marinov 1894: D. Marinov. Zhiva starina. Etnograficheskoe (folklorno) spisanie. Kn. 4. Ruse 1894].
- Милићевих 1873:** М. Милићевих. Живот Срба селяка. – Гласник Српског ученог друштва. XXXVII. Београд. 1873, 109 – 178. [Milićević 1873: M. Milićević. Zhivot Srba seljaka. – Glasnik Srpskog uchenog drustva. XXXVII. Beograd. 1873, 109 – 178].
- Мушмов 1924:** Н. Мушмов. Монетите и печатите на българските царе. София, 1924. [Mushmov 1924: N. Mushmov. Monetite i pechatite na balgarskite tsare. Sofiya. 1924].
- Неновски, Денчев 2014:** Н. Неновски, П. Д. Денчев. Пари без държава. Пари и парични знаци на православните християни в Османската империя (XVII – XIX век). – Социологически проблеми. 1-2. София. 2014, 349 – 371 [Nenovski, Denchev 2014: N. Nenovski, P. D. Denchev. Pari bez darzhava. Pari i parichni znatsi na pravoslavните hristiyani v Osmanskata imperiya (XVII – XIX vek). – Sotsiologicheski problemi. 1-2. Sofiya. 2014, 349 – 371].
- Решетар 1924:** М. Решетар. Дубровачка нумизматика. I. Сремски Карловци. 1924. [Rešetar 1924: M. Rešetar. Dubrovačka numizmatika. I. Sremski Karlovci. 1924].
- Словник 1994:** Словник української мови XVI-першої половини XVII ст. Випуск

2. Львів. 1994 [Slovnik 1994: Slovnik ukraїnskoї movi XVI-pershoї polovini XVII st. Vpusk 2. L'viv. 1994].
- Цонев 1934:** Б. Цонев. История на българский език. София. 1934 [Tsonev 1934: B. Tsonev. Istoriya na balgarskij ezik. Sofiya. 1934].
- Харитонов 1994:** Хр. Харитонов. Монетите в българската народна култура през XV – XVIII век. В. Търново, 1994. [Haritonov 1994: Hr. Haritonov. Monetite v balgarskata narodna kultura prez XV-XVIII vek. V. Tarnovo. 1994].
- Хараланов 1977:** В. Хараланов. Шуменските черковни монети. – Нумизматика. 3. София. 1977, 23 – 44. [Harlanov 1977: V. Harlanov. Shumenskite cherkovni moneti. – Numizmatika. 3. Sofiya. 1977, 23 – 44].
- Avitt 1637:** P. d'Avitt. Description générale d'Europe, quatrième partie du monde. ... I. Paris. 1637.
- Bötticher 1789:** J. G. von Bötticher. Statische Uebersichts & Tabellen aller Europäischen Staaten; nebst deren Münzen, Maassen und Gewichten. Königsberg und Leipzig. 1789.
- Comenius 1652:** [I. A. Comenius.] Eruditionis scholasticae, pars II; Janua, rerum et lingvarum structuram externam exhibens. [Sárospatak]. 1652.
- Danet 1745:** abbé Danet. Nouveau grand dictionnaire de ... françois, latin & polonois. II. Varsovie. 1745.
- Elibol 2024:** N. Elibol. 16 – 17. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Tedavül Eden Gümüş Avrupa Sikkeleri Hakkında. – Osmanlı Araştırmaları (The Journal of Ottoman Studies). LXIII. İstanbul. 2024, 115 – 193.
- Encyklopedyja 1866:** Encyklopedyja powszechna. II. Warszawa. 1866.
- Fekete 1948:** L. Fekete. Osmanlı türkleri ve Macarlar 1366 – 1699. – Belleten, Türk tarih kurumu. XIII. 1948, 663 – 743.
- Hankenstein 1804:** J. A. H. v. Hankenstein. Rezension der Aeltesten Urkunde der Slavischen Kirchengeschichte ... Ofen. 1804.
- Karłowicz 1900:** J. Karłowicz. Słownik gwar polskich. I. Krakow. 1900.
- Kertész 1924:** M. Kertész. Kulturgeschichtliche Spuren in der ungarischen Sprache. In: Ungarische Jahrbücher. IV. Berlin und Leipzig. 1924, 48 – 66.
- Kessler 1816:** J. G. Chr. Edlen von Kessler. Oesterreichisches Geschäften-Lexikon. II. Theil. Wien. 1816.
- Kiss 1964:** L. Kiss. Български етимологичен речник ... свезка I (а-бронз). София, 1962. (Critica et bibliographia). – Studia slavica academiae scientiarum hungaricae. X. Budapest. 1964, 463 – 469.
- Kurz 1955:** J. Kurz. Evengelium Assemani. Codex Vaticanus 3. Slavicus glagoliticus. II. Pragae 1955.
- Meninski 1780:** Fr. a M. Meninski. (François Mesgnien). *Lexicon arabico-persico-turcicum, adjecta ad singulas voces et phrases significatione latina, ad usitatiores etiam italica.* ... II. Viennae. 1780.
- Mikołajczyk 1994:** A. Mikołajczyk. Leksykon numizmatyczny. Warszawa. 1994.
- Moisil 1945:** O moneta curioasă: Costanda (urmare). – Cronica numismatică și arheologică. 135 – 136. Iulie-Decembrie 1945. București. 1945, 56 – 59.
- Moszczeński 1779:** St. Moszczeński. Nowy Dykcjonarz to iest Mownik polsko-niemiecko-francuski: z przydatkiem przysłów potocznych, przestrogramatycznych, lekarskich, matematycznych, fortyfikacyjnych, żeglarskich, łowczych i inszym Naukom przyzwoitych wyrazow. 3. Lipsk. 1779.
- Rešetar 1891-92:** P. cavaliere de Rešetar. La zecca della repubblica de Ragusa. Spalato. 1891 – 92.
- Somavera 1709:** Al. da Somavera. Tesoro della lingua greca-volgare ed italiana, cioe ricchissimo dizionario greco-volgare et italiano. Parigi. 1709.

- TESz 1976:** A Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. III. Kötet. Budapest. 1976.
- Rászlai 1986:** T. Rászlai. Régi Magyar pénzeink elnevezése. – Magyar nyelv. LXXXII. Kötet. Budapest. 1986, 509 – 512.
- Sulán 1944:** B. Sulán. Bapka, batka. – Magyar nyelv. 369 Szám. 1944. Budapest. 1944, 23 – 33.
- Sulán 1959:** B. Sulán. Etymologisches. – Studia slavica academiae scientiarum hungaricae. V. Budapest. 1959, 154 – 172.
- Werböcz 1844:** St. Werböcz. Decretum generale inclyti regni Hungariae. I. Budae. 1844.

ABOUT THE COIN NAME “BODKA”

Nikolay MARKOV

SUMMARY

The article examines the problem that has been lingering in our country for more than a century regarding two of the so-called “folk names of our old coins” by our numismatists – “bodka” and “babka”. It has been proven that neither name dates back to the Middle Ages and that a coin called “bodka” or “babka” never circulated in the Bulgarian medieval state. It has been established that both names are relatively late borrowings in the Bulgarian language (after the end of the 16th century), with one of them, “babka” (meaning wet-nurse, nurse-maid), initially being the name given in the Slavic-speaking environment of Hungary to the smallest silver coin issued in the country – the obol, due to the fact that on its obverse was depicted an image of the Virgin Mary with the Infant. Due to some specifics of the Hungarian language, and apparently also due to the misunderstanding of the meaning of the Slavic name of these coins, in Hungary itself the name “babka” developed as early as the beginning of the 16th century in the form “batka”, from where it was subsequently initially adopted in the Bulgarian language as “botka”. Subsequently, probably towards the 18th – the first half of the 19th century, this form was transformed in some regions of the country into the “bodka” form. This second form was adopted to a large extent also because it made sense to the Bulgarians, who perceived it as a name for something pierced, as the “pierced” dot-shaped markings for the smallest units on the wooden debt boards – “*raboshi*”. As for the parallel use of the two coin names in the Bulgarian environment, with divergent meanings, it has been suggested that it was due to the adoption of loanwords that came into the Bulgarian language by different routes – “babka” through the western parts of the Balkan Peninsula, and “bodka” – through Transylvania, with which the inhabitants of Northern Bulgaria traditionally maintained active trade relations.